

свадьбы и их интерпретаций современными носителями. Изучение смеховой составляющей свадебного действия засвидетельствовало необходимость более активного вовлечения этих элементов в сферу научного рассмотрения с использованием интерпретативных возможностей контекста функционирования. В основе послесвадебной части ритуала заложена идея плодородия, имеющая символическое воплощение, которая на современном этапе функционирования обряда все чаще переосмысливается самими носителями и исследователями.

Ключевые слова: мифологические мотивы, свадебные песни, смеховые элементы, смеховая культура, свадебный обряд, магия плодородия.

N. ROMANCHENKO

THE PLACE OF LAUGHTER ELEMENTS AND THE MAGIC OF FERTILITY IN THE WEDDING RITUAL (THE VERBAL COMPONENT OF EROTIC WEDDING GAMES)

Investigation of archaic semantics of the different forms of laughter shows us functional specific of these forms in the culture of new times. This also shows us the continuity of tradition and the “hidden” sense of the texts which reveals in the ritual context. Laughter elements in wedding rituals and songs is closely linked with the archaic mythology, especially with the magic of fertility and the ideas of life in its opposition to the death.

Key words: wedding songs, regional specific, laughter elements, laughter culture, magic of fertility, wedding ritual, wedding play.

УДК [821.161.2:82-27]«16»(049.32)

Дарія СИРОЇД

ЛАЗАР БАРАНОВИЧ. ПОРТРЕТ НА ТЛІ ЕПОХИ

(рецензія на книгу: Матушек Олена. Проповіді Лазаря Барановича в дискурсі українського бароко. – Харків: «Майдан», 2013. – 360 с.)

Постать Лазаря Барановича довгі десятиліття була огорнена пеленою несприйняття, сформульованого (чи й інспірованого) словами Івана Франка про «учених, що понесли свої услуги в Московщину». Мабуть, монографія Олени Матушек не спростує всіх упереджень, ані не вирівняє життєвих шляхів владики Барановича, проте відкриває можливість поглянути менш пристрасно і на складний час, у який довелося йому жити, і на

долю втілення його ідей, і на зв'язок між різними великими постатями, на які була багата епоха Бароко.

Читач, відкривши книгу Олени Матушек, насамперед натрапляє на детально виписаний зміст книги – власне ті питання, що штрих за штрихом вимальовують багатогранний і багатозначний портрет Лазаря Барановича. Перше враження, яке лише поглиблюється при читанні книжки, що вона не лише присвячена світу бароко, але й сама укладена на бароковий лад. Основним структурним принципом стає мозаїчність, зумовлена висвітленням «малих» питань, що складають більшу цілість – так, власне, відображається ідея барокової повноти. Таким чином і світ Лазаря Барановича, деталізований до окремих моментів, відтворений якнайповніше.

Імпонує у книжці і певний хронологічний підхід, коли постать Лазаря Барановича розглядається, починаючи не лише від його намірів, але й надій та планів, які на нього поклалися. Отже, читач зустрічається не просто з талановитим проповідником і церковним діячем, а цілим проектом «Лазар Баранович», який втілює і підтримує багато людей для добра національної і церковної спільноти. Тут виразно проявляється універсальність барокових ідей та глобальність перспективних задумів. Відтак, рухаючись з цієї платформи, авторка веде читача через різні етапи реалізації цього проекту і, пізніше, його рецепції. Стиль її провадження дуже виважений: вона радше показує, аніж дає оцінку, залишаючи читачеві неспростовне коло свідчень.

Аналізуючи проповіді «Меча духовного» і «Труб словесних...», дослідниця залучає широкий теоретичний матеріал. Насамперед це стосується барокової науки про проповідь (тут на допомогу приходить Йоаникій Галятовський, який, на думку О. Матушек, був під впливом Лазаря Барановича, бо у нього вчився – С. 99), а також широкого арсеналу новітніх методик аналізу нарації. Олена Матушек порівнює Л. Барановича з іншими проповідниками того часу і, окрім багатьох спільних засад, вказує, що кожен з них має свою візію проповідництва:

«Галятовський серед інших виділяє й суто літературні завдання, Радивилівський — етичні, Баранович — еклезиологічні. Залежно від завдань кожен автор обирає свій ідеал проповідника. Найбільш консервативним з усіх був Лазар Баранович» (С. 78).

Кожен з теоретичних нарисів супроводжується розглядом тої чи іншої проповіді. Так, говорячи про гомілетичну композицію, О. Матушек аналізує «Слово про воскресіння Лазаря». У розділі «Образи святих у проповідницькому дискурсі Лазаря Барановича» перед читачем з'являється, так би мовити, намісний ряд шанованих на нашій землі святих, через які проступає образ самого проповідника. Четвертий розділ присвячений уявному адресатові проповідей, відтак розглянуто різні технічні прийоми комунікації між проповідником і його слухачем. У п'ятому розділі йдеться про конкретних читачів та адресатів, зокрема про російського царя Олексія та патріарха Никона. Це, мабуть, найскладніший з розділів чи то книжки, чи життя Лазаря Барановича. І останній розділ присвячений рецепції творчості Лазаря Барановича у XIX – XXI століттях.

Поява сучасного портрета Лазаря Барановича у галереї Історії української літератури не лише тішить, але й нагадує, як багато авторів ще чекають на свого новочасного портретиста. Коли заповниться цей простір, краще буде видно тривалість певної традиції і новаторство кожного з них. Зокрема і те, чи справді, як стверджує О. Матушек, чотириденний Лазар не належав до особливо шанованих в Україні 17 ст. святих (с.100), а його присутність у «Мечі духовному» пов'язана лише з іменем Барановича? Мабуть, особистісний момент був присутній, однак проповідь на Лазареву суботу – перед Вербною неділею – належить до загального кола проповідей, про що свідчить, наприклад, Учительне Євангеліє Кирила Транквіліона Ставровецького. Так само занадто категорично звучить думка, що «з українських проповідників другої половини XVII століття тільки Лазар Баранович звертається до образів царя Костянтина та матері його Олени» (С. 152), бо численні проповіді на Воздвиження Чесного Хреста так чи інакше торкаються цих образів. Хочеться додати також, що називання печерських святих зорями на печерському небі не лише оперте на 46 псалом, а й на агіографічну метафору Симеона Метафраста (Житіє препод. Ксенії, 24 січня), цитовану, зокрема, на авантитулі Житій Святих свт. Димитрія Туптала.

У кожному разі дослідження Олени Матушек спонукає до нових студій і барокової літератури, і тої, що їй передувала. Портрет «діяльної людини» бароко – Лазаря Барановича, який, за

словами Олени Матушек, вважав, що «книга...— результат дії, що веде її автора та видавця до Царства Божого», зобов'язує і до активного осмислення явищ української літератури, і до продуктивних комунікацій між її дослідниками.

УДК 82.09

Ксенія СІЗОВА

ГОТИЧНИЙ РОМАН У ЛІТЕРАТУРІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ: ТРАДИЦІЙНЕ Й НОВАТОРСЬКЕ

У статті розглядаються специфічна особливості сучасного готичного роману на матеріалі твору шотландського прозаїка І. Бенкса «Осина фабрика». Аналізуються сюжетна схема, система образів і художніх прийомів, архітектоніка твору, хронотоп. Виокремлюються елементи традиційного готичного роману і надбання постмодерністської прози.

Ключові слова: готичний роман, література жахів, постмодернізм.

Готичний роман є однією з досить продуктивних жанрових форм сучасної літератури. Популярність готики зумовлена, передусім, її генетичним зв'язком з фольклором, адже міф, народна легенда були джерелом, з якого виникла і сформувалася естетика жахливого.

Серед літературознавців існує думка, що література жахів набуває особливої популярності у переломні часи, коли люди починають чіткіше бачити недосконалість світу, перестають вірити у силу науки, сподіватися на краще майбутнє. Так, Ю. Грузін зазначає, що у переломні епохи політичної та соціальної нестабільності, переосмислення морально-етичних цінностей, якими, безперечно, є межі ХІХ–ХХ і ХХ–ХХІ століть, значно зростає інтерес суспільства до надприродних феноменів [3, с. 6]. Г. Лафкрафт наполягає на тому, що в популярності літератури жахів немає нічого дивного, адже «вона завжди була і буде, і немає кращого свідчення її життєстійкості, ніж імпульс, що час від часу змушує письменників зовсім інших напрямів спробувати в ній свої сили, немовби їм необхідно викинути з голови певні фантом, що їх переслідують» [6].